Dr. V. M.: A munka elértéktelenedése Németországban és nálunk.

A szervezett munkásság küzdelmeinek évtizedek óta a munkásosztály életszínvonalának a javítása alkotja egyik főcélját. E küzdelemben főszervei a szakszervezetek voltak, amelyek a szintén egyre erősebben szervezkedő vállalkozókkal elkeseredett küzdelmeket folytattak a munkabérek emelése végett. A dolgozó osztályok helyzete nagyrészt ezen küzdelmek eredményeképpen az utolsó évtizedekben tagadhatatlanul javult, jóllehet az életszínvonal emelkedése a munkabérek emelkedésével nem tartott lépést – különösen az utolsó tizenöt évben, amikor az életszínvonal ezen emelkedése már nem bizonyítható be olyan könnyen, sőt egyes statisztikusok szerint egyáltalában nem is konstatálható. Itt ugyanis közbelépett a huszadik század egyik legfontosabb gazdasági és szociális problémája: t. i. a főbb életszükségleti cikkek árának folytonosan ható emelkedése – *a drágaság.* Biztos exisztenciáról természetesen még az ipari munkásság aránylag jól megfizetett részénél sem lehetett szó. Ha a munkás a háború előtti keresetéből jól is lakhatott és a családját is biztosíthatta az éhezés ellen, a bevételei mégsem voltak elegendők ahoz, hogy a munkásháztartásban felmerülő összes szükségletek fedezését lehetővé tegyék. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy a háború e tekintetben rohamos és hatalmas visszaesést jelentett. Hisz a háború okozta drágulás a pénz és ezzel együtt a munkabér értékét is roppant mértékben csökkentette és így a munkásság szervezeteinek a dolgozó osztályok életszínvonalának az emelése terén évtizedek alatt elért eredményeit egy csapásra megsemmisítette.

Szociális szempontból minimális munkabér gyanánt az a munkabér koncedálható, amely a munkás részére lehetővé teszi a munkára fordított energia pótlását és új munkaerők felnevelését. Ez más szóval azt jelenti, hogy a munkabérnek elegendőnek kell lennie ahoz, hogy a munkás abból a saját maga és

a családja részére az erő és egészség fenntartásához szükséges életszükségleti és egyéb árucikkeket beszerezhesse, gyermekeit felnevelhesse, az állam és a község iránti kötelezettségeinek eleget tudjon tenni és a mai kor felfogása szerint nélkülözhetetlen szellemi szórakozásokban és élvezetekben részesülhessen. Ha a munkabér ezt a színvonalat el nem éri, akkor abból elsősorban magára a munkásságra haramiának bajok, de ez az állapot közvetve a munkaadók érdekeivel is ellenkezik, mert ezeknek sincs hasznuk a munkabér olyan színvonalából, amely a munkásságot tartósan hiányos táplálkozásra és szellemi és testi elkorcsosodásra kényszeríti – minthogy ez a munka intenzitásának és a munkaerő értékesíthetésének a rovására megy.

Hogy milyen magas ez az ilyen értelemben vett szociális munkabérminimum, arra nézve a munkások és munkaadók felfogása – az élelmiszerek árának a folytonos változásától és hullámzásától eltekintve is – eltér egymástól. Mégis vannak bizonyos támpontjaink arra nézve, hogy mi szükséges egy ember életének fenntartásához. Így pl. a porosz állam 1910-ben az egy fogoly eltartásához szükséges napi összeget 80 pfennigről 1 márkára emelte, vagyis a porosz állam 1910-ben 1 márkában látta azt a minimumot, amely egy fogoly eltartásához szükséges. De a foglyokat tudvalevőleg nem úgy táplálják, mint ahogyan a munkásoknak kell táplálkozni, ha a munkaképességét teljes mértékben meg akarja óvni, eltekintve attól, hogy a börtönigazgatóságok, amelyek az élelmiszereket nagyban szerzik be, jelentékenyen többet vehetnek egy márkáért, mint amennyit az egyes munkás ugyanezért az összegért vásárolhat. Jobb támpontot nyújthat a német haditengerészek ellátására fordított élelmiszermennyiség, amelyet a tudományban gyakran használtak számítási alap gyanánt. Eszerint a német haditengerésznek hetenkint a következő mennyiségű táplálószerekre van szüksége:

800	gramm	marhahus	3000	gramm	burgonya
750	„	disznóhus	5250	„	kenyér
800	„	bárányhus	455	„	vaj
150	„	rízs	340	„	cukor
300	„	bab	106	„	só
300	„	borsó	105	„	kávé
500	„	buzaliszt	21	„	tea
200	gramm	aszalt szilva	0·11	liter	ecet

Ezen élelmiszermennyiségek háromszorosát szokták tudvalevőleg egy család megélhetéséhez szükséges mennyiségnek te-

kinteni, még pedig egy férfiból, nőből és két gyermekből álló átlagos család alapvételével. Ebből a mennyiségből mily részt volt képes a munkás a háború előtti munkabérekből fedezni és mekkora részt tud mostan? Erre a kérdésre, amely a munkaerő elértéktelenedése mértékének a megállapításához – ha nem is exakt, – legalább megközelítő pontosságú támpontul szolgálhat, felelet csupán statisztikai felvételek segítségével adható. Ilyen irányban Németországban már történtek is kísérletek, nevezetesen többek között a Deutscher Bauarbeiterverband részéről. Ez a szövetség 142 nagy és középnagyságú városban, amelyekben fiókjai működnek, megállapította tagjainak 1914. július és 1915. június havi munkabérét és ezeket összehasonlította az illető helyeken fennálló élelmiszerárakkal (a Calwer-féle «Monatliche Übersichten über Lebensmittelpreise» alapján). Az eredmény, amelyhez ily módon jutott, a következő: A 142 helységben egy négy tagból álló család élelmiszerszükséglete az említet haditengerész-standardot alapul véve 1914. július havában átlag 25.33 márkába, 1915. június havában átlag 37.36 márkába került. Az emelkedés 12.03 márka, vagyis 47.5%.

A német építőmunkásszövetsog stattisztikai felvétele az építőmunkások háztartásairól készített számítások alapján feltételezi, hogy az építőmunkás heti jövedelmének kb. 50%-át költi élelmi és élvezeti cikkekre. A munkabér többi részét házbérre, ruhára, adóra stb. fordítja. Ez körülbelül megfelel azoknak az eredményeknek, amelyekhez más szövetségek (így a fémmunkásszövetség) valamint a császári stat. hivatal 1907-ből eredő munkásháztartási statisztikai felvételei vezettek, aminélfogva ez a szám – t. i. 50o/$_0$ – kiindulópont gyanánt elfogadható. Ha ennek alapján az adatokat összehasonlítjuk, kitűnik, hogy a kőművesek átlagos nyári hetibérének a feléből a standard élelmiszermennyiségnek csupán 68.3%-át tudták már 1914. júniusában is megvenni, vagyis 31.7%-al kevesebbet, mint amennyi szükséges. 1914. júliusban a kőműves fél heti munkabére a 142 helység átlagában 17.29 márkára rúgott; 1915. június havában ez a bér 17.64 márkára emelkedett, az emelkedés 35 pfennig, vagyis 2%. Ezzel szemben az élelmiszerárak ugyanezen időszakban oly mértékben emelkedtek, hogy a kőműves a csekély béremelkedés ellenére a *standard-élelmiszermennyiségből félheti munkabéréért már csak átlag 47.2%-ot tudott megvenni, vagyis 21.1%-kal kevesebbet, mint a háború előtt. Amíg a kőműves munkabére ugyanis egy év alatt mindössze* 2% *-kal nőtt,*

addig a háború előtti tél munkabérért vásárolható élelmiszermennyiségek ára 47.6%-kal *emelkedett.*

Még kedvezőtlenebbül alakultak az építősegédmunkások viszonyai. Az ő munkabérük általában olyan alacsony, hogy az élelmiszerekre fordított kiadásaik tekintetében nem lehet a nyári hetibérük felét alapul venni. A német építőmunkásszövetség abból a feltevésből indul ki, hogy a segédmunkásoknak ugyanannyit kell kiadniuk élelmiszerekre, mint a kőműveseknek, vagyis 1914. júliusában 17.29 márkát. Ez a kőműves teljes nyári hetiberének – mint tudjuk – a felét tette ki, a segédmunkás heti munkabérének azonban, amely átlag 27.67 márkára rúgott, 62.3%-át. Időközben, illetőleg ez évi június haváig, a standard-élelmiszermennyiség ára 37.36 márkára emelkedett. Minthogy a segédmunkások bére ugyanezen idő alatt mindössze 84 pfenniggel nőtt, illetőleg 28.60 márkára emelkedett, az ő *egész heti munkabérük* is jóval alatta marad annak az összegnek, amellyel *egy* a haditengerészekkel azonos mértékű táplálkozáshoz szükséges élelmiszermennyiségeket a maguk és családjuk részére megszerezhetnék. És ha csupán azon élelmiszermennyiségeket fogyasztják is, mint a kőművesek, a táplálkozás akkor is 89.2%-át emészti fel egész nyári munkabérüknek, vagyis az összes többi kiadásokra – lakbérre, ruházatra, cipőre, adóra stb. – összesen 10.8% marad meg a munkabéréből.*

Az eddig kifejtettekből kellőképpen kitűnik, hogy a német építőipari munkásság életszínvonala a háború első évében jelentékeny mértékben megromlott, a munkabér és a munkaerő ezen iparágban fokozatosan elértéktelenedett. De vájjon lehet-e ebből a körülményből messzebbmenő következtetéseket levonni. Hisz a német építőipari munkásság helyzetével nem azért foglalkoztunk, mintha ez valami standard iparág volna, hanem csupán azért, mert ezen iparágban a munkabér elértéktelenedésének a mértékére nézve, elég pontos számítások készültek.

Ha mégis messzebbmenő következtetéseket füzünk a fenti számítások eredményeihez, ezt a következő alapon tesszük. A német építőipari munkapiac körülbelül a középen áll a «Hochkonjunkturral» dolgozó és a majdnem teljesen megbénult tevékenységű iparágak közt. Bizonyos, hogy a háború az építőipar

* Az eddig ismertetett németországi adatokat A. *Ellingernek* egy a »Korrespondenzblatt der Gen.-Komm. der Gewerkschaften" ez évi nov. 27-iki számában megjelent értekezéséből vettem át, amely azonban nem törekszik ezen adatokból tudományos alapon következtetéseket vonni

foglalkoztatására megszorítólag hatott, de azért a magánépítkezések nem szűntek meg teljesen, a középítkezések sok helyen jórészben tovább folytak és helyenkint és időnkint, így éppen idén tavasszal és nyáron, amikor az alapul vett statisztikai felvétel készült – pl. Kelet-Poroszország újjáépítése folytán az építőipar intenzív tevékenysége vált szükségessé. De ettől eltekintve, bármennyire visszafejlődött is a termelés, illetőleg az ipar tevékenysége, annyi bizonyos, hogy mégsem történt olyan mértékben, hogy az építőipari munkapiacon a munkakereslet és a munkakínálat aránya tekintetében a munkások hátrányára váló lényeges eltolódást idézett volna elő. Hogy ez mennyire nem következett be, az a legjobban kitűnik abból a körülményből, hogy a német építőipar központi orgánuma, a Leipzigben megjelenő *«Baumaterialien-Markt»* a nyáron nagymérvű munkás – hiányról panaszkodott. A pénzben kifejezett munkabérek veszteglő irányzata, amely a munkásság életszínvonalának a jelentékeny sülyedésére vezetett, nem tekinthető tehát speciálisan kedvezőtlen építőipari viszonyok folyamatának. Vannak iparágak, amelyekben a munkapiac kedvezőbben alakult, mint az építőiparban, amelyek ugyanis magas konjunktúrával dolgoznak. De könnyen ki lehet mutatni, hogy az iparágak nagy része nem tartozik ebbe a kategóriába, és így minden jogunk megvan azon – egyébként a tapasztalati tények által is erősített – feltevésre, hogy a német ipari munkásság *átlagos* életszínvonala a háború első évében körülbelül ugyanolyan mértékben sülyedt, mint ahogyan azt az építőipari munkásságra vonatkozólag kimutattuk. De ha az optimistáknak sikerülne is esetleg néhány százalékos eltérést bebizonyítani, ez magán a tényálláson lényegileg nem változtatna. Hisz tudjuk, hogy azalatt a félév alatt, amely június óta eltelt, a megélhetés ismét jelentékenyen megdrágult és a munkásság életszínvonala tovább sülyedt. Ennélfogva, ha be is lehetne bizonyítani, hogy a német ipari munkásság munkájának átlagos elértéktelenedése valamivel lasubb ütemű volt, mint az építőmunkásoké, vájjon ez mit jelentene? Mindössze annyit, hogy a munka elértéktelenedésének az a foka, amelyet mi feltételeztünk, nem júniusban, hanem' csak augusztusban vagy szeptemberben következett be. Ez azonban a további következtetéseink szempontjából irreleváns megállapítás lenne.

Ha már most következtetéseink során egy lépéssel tovább megyünk és áttérünk a magyarországi viszonyokra, a következő

eredményekre jutunk: Amint azt általában minden oldalról elismerik, a munkásság életszínvonala nálunk már a háború előtt is jóval alacsonyabb volt, mint Németországban, egyfelől, mert a munkabérek alacsonyabbak, másfelől, mert az elsőrendű életszükségleti cikkek ára magasabb volt. Az is bebizonyított és senki által nem tagadott tény, hogy a drágulás és ezzel kapcsolatban a munkabér elértéktelenedése Magyarországon sokkal gyorsabb ütemű és nagyobb arányú volt, mint Németországban. Vagyis az a különbség, amely már a háború előtt is fennállott, – a bérviszonyok újabb alakulását constans tényezőnek feltételezve – ma még sokkal jelentékenyebb. Ezen megállapítás után marad még mint következtetésünkben az utolsó láncszem az a kérdés, hogy milyen jelentősége van az életszínvonal további sülyedésének a magasabb és az alacsonyabb életszínvonal esetében. Ha a szükségletek skálájának a tanát elfogadjuk, a felelet erre önként adódik. Minél alacsonyabb ugyanis az életszínvonal, annál inkább fog annak a sülyedése az elsőrendű életszükségletek kielégítésének a rovására menni, vagyis annál inkább fog az a munkásság testi és szellemi dekadenciájára, elkorcsosodására és végül arra vezetni, hogy a munkaerőnek nemcsak a piaci értéke, hanem a felhasználhatósága is nagy mértékben csökkenni fog, ami ismét beláthatatlan gazdasági és szociális következmények kútforrása.

Erről úgylátszik megfeledkeztek az agrárius áramlatok azon igen tisztelt képviselői, akik oly fölényesen hivatkoztak arra, hogy a megélhetési viszonyok nálunk már a háború előtt is rosszabbak voltak, mint Németországban. Az előadottak után túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy erre, mint enyhítő körülményre, csak az abszolút tudatlanság vagy a tökéletes frivolités hivatkozhatik. *Ez nem enyhítő, hanem súlyosbító körülmény,* és egyúttal jövőnk és fejlődésünk egyik legnagyobb veszedelme és legégetőbb problémája is.